

!NPM

Ústav na výkon väzby a Ústav na výkon
trestu odňatia slobody Košice

Správa z monitoringu národného
preventívneho mechanizmu

Adresa zariadenia: Floriánska 18, 041 42 Košice

Dátum vykonania návštev: 16. až 18. júla 2024, 5. novembra 2024

Dátum vydania správy: 5. marec 2025

SYSTEMATICKÉ NÁVŠTEVY A ICH ÚČEL	3
PRIEBEH NÁVŠTEVY	4
ZISTENIA	6
01 ZAOBCHÁDZANIE S OBVINENÝMI A ODSÚDENÝMI	6
01.1 Zaobchádzanie s odsúdenými na oddiele špecializovaného zaobchádzania	7
01.2 Zaobchádzanie s mladistvými vo výkone väzby	7
01.3 Opakovaná kontrolná návšteva v novembri 2024	8
02 SPOLUNAŽÍVANIE A KONFLIKTY MEDZI VÄZNENÝMI OSOBAMI	11
03 DÔKLADNÉ OSOBNÉ PREHLIADKY	12
04 AKTIVITY	13
04.1 Aktivity mladistvých vo výkone väzby	13
04.2 Aktivity na oddiele špecializovaného zaobchádzania	14
04.3 Aktivity na eskortnom oddiele	15
04.3 Aktivity odsúdených v diferenciacnej skupine "C"	16
05 ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ	17
05.1 Poskytovanie zdravotnej starostlivosti v čase neprítomnosti zdravotníckeho personálu	17
05.2 Prístup zdravotníckeho personálu	17
05.3 Prítomnosť príslušníkov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti	18
06 SŤAŽNOSTNÝ MECHANIZMUS	19
06.1 Dôvera v sťažnostný mechanizmus	19
06.2 Obavy z odvetných opatrení	19
06.3 Prístup k podaniu sťažností	19
06.4 Dozor prokurátora	20
07 MATERIÁLNE PODMIENKY	20
08 MLADISTVÍ VO VÝKONE VÄZBY – ZISTENIA NPM ÚRADU KOMISÁRA PRE DETI	22
08.1 Úvod	22
08.2 Zistenia	23
08.2 Závery NPM Úradu komisára pre deti	25
ZÁVER	27
PREHLAD ODPORÚČANÍ	28

SYSTEMATICKÉ NÁVŠTEVY A ICH ÚČEL

Od 1. mája 2023 plní verejný ochranca práv úlohy národného preventívneho mechanizmu (ďalej len „NPM“) podľa Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (ďalej len „OPCAT“). Na základe tohto mandátu vykonáva systematické návštevy miest, kde sa nachádzajú alebo sa môžu nachádzať osoby obmedzené na slobode. Systematické návštevy vykonávané ako súčasť NPM majú **preventívny charakter** a ich cieľ je identifikovať možné riziká zlého zaobchádzania vyplývajúce predovšetkým zo **systemových nedostatkov**, tak aby sa ich výskytu zamedzilo aj do budúcnosti.

Systematické návštevy podľa OPCAT sa vykonávajú zásadne neohlásene. Systematická návšteva NPM sa začína úvodným rozhovorom s vedením zariadenia a pokračuje súkromnými rozhovormi s osobami obmedzenými na slobode, zamestnancami zariadenia alebo inými osobami, ktoré si monitorovací tím vyberie. Monitoring taktiež zahŕňa prehliadku zariadenia, pozorovania, vyhotovovanie fotodokumentácie, analýzu vybraných spisov a záverečný rozhovor s vedením zariadenia. Všetky zdroje informácií sa krížovo kontrolujú, aby sa zabezpečilo, že zistenia sú objektívne a spoľahlivé.

Po skončení návštevy a doplnení podkladov, na základe následnej komunikácie so zainteresovanými orgánmi verejnej moci a inými aktérmi, verejný ochranca práv vydáva osobitnú správu o priebehu a výsledkoch návštevy zariadenia.² Finálnu verziu správy zašle všetkým dotknutým subjektom s lehotou na vyjadrenie, pričom očakáva, že sa k správe vyjadria a uvedú, či navrhované opatrenia akceptujú a zrealizujú, alebo navrhnú alternatívne opatrenia a možnosti ich realizácie.

V prípade potreby si môže vyžiadať vyjadrenie doplňujúceho charakteru. Ak odpoveď považuje za nedostatočnú, obráti sa na nadriadený orgán alebo v prípade, ak nadriadený orgán neexistuje, priamo na vládu Slovenskej republiky. O svojich zisteniach môže informovať aj verejnosť a v zariadení tiež vykonať kontrolnú návštevu. Anonymizovanú správu z návštevy zariadenia (s výnimkou mien osôb poverených vedením zariadenia), ako aj stanovisko všetkých dotknutých orgánov k zisteniam verejný ochranca práv uverejní na webovej stránke Kancelárie verejného ochrancu práv.

Záverom je potrebné uviesť, že správa **neobsahuje uzatvorený výpočet problematických oblastí. Samotná skutočnosť, že niektorým oblastiam sa explicitne nevenuje, automaticky neznamená, že tieto oblasti možno považovať za bezvýhradne vyhovujúce, bez potreby akejkoľvek zmeny alebo zlepšenia, a že v budúcnosti sa verejný ochranca práv v rámci úloh NPM týmto oblastiam nebude venovať.** Súčasne verejný ochranca práv upriamuje pozornosť na dynamiku vývoja medzinárodných štandardov v oblasti ochrany základných práv a slobôd. Pri ďalšej návšteve zariadenia preto môže byť posúdenie konkrétnych oblastí, ako aj odporúčaní aktualizované, prípadne modifikované.

PRIEBEH NÁVŠTEVY

V dňoch **16. až 18. júla 2024 uskutočnil monitorovací tím NPM neohlásenú návštevu** Ústavu na výkon väzby a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody na Floriánskej ulici v Košiciach (ďalej aj "ústav"). Návštevy sa zúčastnil verejný ochranca práv a členovia NPM tímu, právničky Mag. Iur. Katarína Trnková, LL.M., Mgr. Katarína Jurová, Mgr. Martina Vavreková a Mgr. Nora Konrády Beliová.

Monitorovací tím vykonal **ďalšiu neohlásenú návštevu ústavu dňa 5. novembra 2024. Na základe predbežných zistení z prvej návštevy a vzhľadom na skutočnosť, že v ústave sa nachádzajú aj mladiství, tejto návštevy sa zúčastnil aj NPM Úradu komisára pre deti.**

Problematiku podmienok výkonu trestu odňatia slobody a výkonu väzby v navštívenom ústave sme hodnotili nie len z hľadiska právnych predpisov ale aj širších teoretických a praktických prístupov vyplývajúcich z medzinárodných ľudskoprávných štandardov.

V ústave vykonávajú trest odňatia slobody muži v strednom stupni stráženia. Výkon väzby obvinených je realizovaný v štandardnom a zmiernenom režime. Maximálna kapacita ústavu je 462 odsúdených a 317 obvinených. Ústav má zriadený aj oddiel špecializovaného zaobchádzania, oddiel s bezpečnostným režimom a výstupný oddiel. Bezprostredne po príchode do ústavu požiadal monitorovací tím prítomné vedenie zariadenia o úvodný rozhovor, poskytnutie súčinnosti a potrebnej dokumentácie. Následne sa presunul na výkon monitoringu na výkon trestu a výkon väzby.

Pri výkone monitoringu boli **cielené vybrané skupiny, ktoré považujeme za potenciálne najzraniteľnejšie.** Tieto skupiny môžu byť vystavené vyššiemu riziku zlého zaobchádzania, čo podčiarklo potrebu prioritného zamerania sa na ich situáciu. Cieľom bolo získať relevantné informácie o podmienkach a zaobchádzaní v prostredí, kde sa takéto riziká môžu najčastejšie prejavovať.

Monitorovací tím NPM uskutočnil osobné rozhovory s náhodne vybranými odsúdenými umiestnenými na oddiele špecializovaného zaobchádzania (OŠZ), eskortnom oddiele a oddiele s vnútornou diferenciáciou „C“. Vo väzbe sa monitorovací tím na základe poznatkov z rozhovorov s odsúdenými zamerail na rozhovory s mladistvými osobami, ktoré sa v tom čase nachádzali v ústave. Monitorovací tím navštívil aj oddiel s bezpečnostným režimom (ďalej aj ako "OBR"). V čase návštevy sa na OBR nenachádzal žiaden odsúdený. Celkovo vykonal monitorovací tím počas júlovej návštevy ústavu rozhovor s 26 odsúdenými a so 16 mladistvými vo výkone väzby. Počas návštevy v novembri 2024 sa monitorovací tím rozprával s 9 odsúdenými, a to na oddiele špecializovaného zaobchádzania. Všetky rozhovory prebiehali bez prítomnosti príslušníkov.

Monitorovací tím komunikoval s vedúcimi výkonu trestu a väzby, referentmi režimu, príslušníkmi eskorty, pedagógmi, špeciálnou pedagogičkou, sociálnymi pracovníkmi, psychológmi a zdravotníckym personálom; kontroloval príslušné dokumenty a spisy. Tím navštívil ubytovacie priestory odsúdených a obvinených, kultúrne miestnosti, priestory na vychádzky, kancelárie pedagógov, miestnosti referentov režimu a oddiel s bezpečnostným režimom/samoväzbou. Prítomný personál ochotne poskytol súčinnosť, za čo ďakujeme.

ZISTENIA

01 ZAOBCHÁDZANIE S OBVINENÝMI A ODSÚDENÝMI

Z vykonaného monitoringu v júli 2024 vyplynuli závažné podozrenia týkajúce sa zaobchádzania s odsúdenými a obvinenými, najmä osobami rómskeho etnika.¹ Tieto podozrenia sa týkajú najmä oddielu špecializovaného zaobchádzania a mladistvými vo výkone väzby. Tieto zraniteľné skupiny sa podľa zistení z rozhovorov stávajú terčom fyzického a verbálneho násillia zo strany príslušníkov väzenskej služby, pričom tieto praktiky boli popisované nielen samotnými obeťami, ale aj inými odsúdenými.²

So znepokojením musíme konštatovať, že monitorovací tím bol priamym svedkom nevhodného správania príslušníka počas vykonávania monitoringu, keď sa o odsúdenom vyjadril „toho debila im nepredvádzaj“. Tento incident len potvrdzuje existenciu nevhodného a ponižujúceho prístupu, ktorý môže mať negatívny vplyv na dôstojnosť väznených osôb. Najčastejšie sa tieto incidenty spájajú s príslušníkmi vykonávajúcimi eskorty, ktorí sú zároveň privolaní na prehliadky cieľ a riešenie konfliktov medzi odsúdenými. Ich opakovaný kontakt so zraniteľnými skupinami v napätých situáciách zvyšuje riziko nevhodného zaobchádzania aj mimo primárnych eskortných povinností.

Riaditeľovi ústavu verejný ochranca práv na záver odovzdal protokol o závažných poznatkoch zistených počas návštevy, ktoré poukazujú na vážne podozrenia, že voči odsúdeným a obvineným, najmä osobám rómskeho etnika umiestneným prevažne na OŠZ a mladistvým vo výkone väzby, dochádza zo strany príslušníkov k fyzickému a verbálnemu násilliu. Verejný ochranca práv zároveň požiadal vedenie ústavu o okamžité prijatie opatrení na nápravu tejto situácie.

Pri nahliadnutí do zdravotnej dokumentácie osôb, ktoré poukazovali na fyzické násillie, sa nenašli záznamy o zraneniach. Viaceré z nich zároveň aj uviedli, že zdravotné ošetrenie nevyhľadali, a to buď preto, že zranenia nepovažovali za viditeľné alebo významné, alebo sa obávali následkov, ak by ich išli nahlásiť. O údajnom fyzickom i verbálnom násillí zo strany príslušníkov informovali monitorovací tím NPM až po opakovanom ubezpečení, že ich výpovede ostanú v anonymite a ich totožnosť nebude prezradená, nakoľko sa obávali zhoršenia svojej situácie.

¹ Zariadenia si nevedú štatistiky o etnicite osôb obmedzených na osobnej slobode a monitorovací tím NPM počas rozhovorov etnicitu nezisťuje. NPM pracuje s tzv. vnímanou alebo pripisovanou (perceived) etnicitou. Vnímaná alebo pripisovaná etnicita znamená, ako je etnická príslušnosť jednotlivca vnímaná ostatnými, bez ohľadu na jeho skutočný pôvod. V uzavretých prostrediach ako je väznica môže byť akákoľvek odlišnosť vnímaná ako výrazný znak „inakosti“ a viesť k predsudkom alebo diskriminácii, aj keď daná osoba tento znak sama nevníma ako významný. NPM tím zvolil takýto prístup práve preto, lebo riziko mučenia alebo iného zlého zaobchádzania sa úmerne zvyšuje pokiaľ osoba pochádza z niektorej zraniteľnej skupiny, prípadne vykazuje znaky, že by k takej skupine mohla patriť.

² Jeden z odsúdených napríklad uviedol, že hoci k nemu sa príslušníci správajú dobre, „príslušníci na eskorte bijú osadníkov“

V súlade s princípom „neškodiť“ (do no harm)³ tím NPM pristupoval k rozhovorom s mimoriadnou obozretnosťou a neoznámil vedeniu ústavu totožnosť týchto osôb, aby tak zabránil prípadným nežiaducim následkom voči nim.

01.1 ZAOBCHÁDZANIE S ODSÚDENÝMI NA ODDIELE ŠPECIALIZOVANÉHO ZAOBCHÁDZANIA (OŠZ)

Na základe rozhovorov s odsúdenými na OŠZ vyplynulo viacero znepokojivých podozrení týkajúcich sa zlého zaobchádzania a násillia zo strany príslušníkov väzenskej služby. Odsúdení opisovali fyzické a verbálne násillie, ktoré je údajne páchané **najmä príslušníkmi zaradenými na eskortné úlohy, ale aj niektorými referentmi na oddiele.**

Na niektorých odsúdených bolo vidno zjavné známky strachu a neistoty, pričom ich ochota hovoriť o násillí sa postupne zvyšovala až po opakovanom uistení monitorovacím tímom o dôvernosti rozhovoru a ochrane ich identity.⁴ Odsúdení **uvádzali konkrétne prípady fyzického násillia**, ktoré zahŕňalo napríklad facky, údery obuškom, udieranie do brucha a bokov, a to v priestoroch mimo dosahu kamier. Niektorí spomínali, že násillné zákroky sa diali aj pri zásahoch proti incidentom na oddiele. Napríklad jeden z odsúdených popisoval situáciu, keď príslušníci spacifikovali iného väžňa na zem a následne ho zbili štyria „eskortáci“.

Verbálne útoky zo strany niektorých príslušníkov majú zahŕňať urážky ako „degeš“, „bu*erant“ či „chodte do matky pi*“⁴. Tieto nadávky boli často mierené na odsúdených rómskeho etnika, čo poukazuje na **možný etnický rozmer šikany.**

Mnohí odsúdení **pôsobili vystrašene a otvorene vyjadrovali obavy zo zlého zaobchádzania.** Jeden z nich počas rozhovoru viackrát opakoval otázku „prečo nás bijú“ a **viacerí vyjadrili strach z pomsty príslušníkov, ak by o násillí hovorili.** Jeden z odsúdených uviedol, že správanie príslušníkov ho viedlo k seba poškodzovaniu, ako je rezanie žiletkou.

01.2 ZAOBCHÁDZANIE S MLADISTVÝMI VO VÝKONE VÄZBY

Rozhovory s mladistvými vo väzbe poukázali na viacero problémových aspektov ich zaobchádzania, pričom viaceré zistenia naznačujú existenciu fyzického a verbálneho násillia zo strany niektorých príslušníkov väzenskej služby. **Podobne ako v prípade odsúdených**

³ Podstatou tohto princípu je ochrana súkromia a garancie, že pri výkone činnosti inštitúcií poverených národným preventívnym mechanizmom nedôjde k ďalšiemu ohrozeniu alebo zásahu do výkonu práv jednak osôb obmedzených na slobode, ale aj zamestnancov zariadení. V zmysle čl. 21 Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu *„Dôverné informácie zhromaždené národným preventívnym mechanizmom sú chránené. Žiadne osobné údaje nesmú byť uverejnené bez výslovného súhlasu dotknutej osoby.“*

Podvýbor na prevenciu mučenia, a iného krutého, neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania (SPT) vo svojej 9. výročnej správe hovorí, že v prípadoch, keď legislatíva vyžaduje, aby národný preventívny mechanizmus alebo jeho úradníci hlásili trestné činy a/alebo zdieľali informácie, musí mať prednosť princíp dôvernosti, ako je stanovený v Opčnom protokole. (Dostupné na:

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g16/059/73/pdf/g1605973.pdf>)

⁴ O princípe „do no harm“ pozri bližšie kapitolu 1.

na OŠZ, aj u mladistvých bolo zjavné, že spočiatku veľmi vážali hovoriť o zlých skúsenostiach zo strachu pred možnou odvetou.

Mladiství uvádzali, že k fyzickému násiliu zo strany príslušníkov dochádza najmä počas kontrol ciel a po výkone eskorty v priestoroch, kde im vykonávajú osobné prehliadky. Jeden z mladistvých uviedol, že pri nástupe do ústavu bol jeho spoluväzeň tak brutálne zbitý, že utrpel zlomeninu ruky. V čase nášho monitoringu sa už v ústave nenachádzal.⁵ Mladiství zhodne opisovali fyzickým popisom dvoch konkrétnych príslušníkov eskorty, ktorí ich majú opakovane fyzicky napádať, a to „*blondák*“ (vyčesané blond vlasy) a „*väčší, svalnatý bradatý*“. Viacerí mladiství popísali aj referenta režimu, ktorý má vytetované na krku krídla.

Jeden mladistvý popísal, že bol zbitý obuškom po návrate z vychádzky, pretože nevedel, že nesmie komunikovať so spoluväzňom z inej cely. Opisoval ako sa celý trasie, búši mu srdce a musí piť hrozne veľa vody. **V čase nášho monitoringu nám jeden z mladistvých ukázal na ruke červené fľaky**, ktoré mali pochádzať z fyzického násillia zo strany príslušníka.

Mladiství opakovane spomínali, že pri príchode týchto príslušníkov na oddiel, ktorých zhodne označovali ako „*búchači*“, robia nadmerný hluk obuškami, ktorými búchajú o dvere, aby vzbudili strach. Opisovali aj nadávky zo strany príslušníkov, ktorí ich oslovovali pejoratívnymi výrazmi.

01.3 OPAKOVANÁ KONTROLNÁ NÁVŠTEVA V NOVEMBRI 2024

Druhá návšteva monitorovacieho tímu NPM sa uskutočnila dňa 5. novembra 2024 s cieľom preveriť podmienky zaobchádzania na základe zistení z prvej monitorovacej návštevy a vyhodnotiť opatrenia prijaté po odovzdaní protokolu o závažných zisteniach ešte pred vydaním správy.

V rámci tejto návštevy monitorovací tím uskutočnil rozhovory s odsúdenými na oddiele špecializovaného zaobchádzania, zatiaľ čo podmienky mladistvých vo väzbe preveril NPM Úradu komisára pre deti. (pozri kapitolu 8.) Z rozhovorov s odsúdenými na OŠZ vyplynulo, že k fyzickému násiliu v takej podobe, ako bolo opisované počas prvej návštevy, už nedochádza a situácia sa zlepšila. Odsúdení však počas návštevy avizovali horšiu atmosféru a konflikty medzi odsúdenými na oddiele. O tom viac v nasledujúcej podkapitole.

Z rozhovoru s riaditeľom ústavu sme získali informácie o konkrétnych opatreniach, ktoré ústav prijal po našej prvej návšteve:

- Zamestnanci boli upozornení a oboznámení o zisteniach monitorovacieho tímu NPM prostredníctvom pracovných porád.
- Na spoločnom podujatí, ktorého sa mali zúčastniť takmer všetci príslušníci ústavu, riaditeľ vo svojom príhovore opätovne

⁵ Tento prípad je vedený v Kancelárii verejného ochrancu práv ako individuálny podnet. Národný preventívny mechanizmus individuálne podnety neprešetruje.

zdôraznil dôležitosť slušného a profesionálneho zaobchádzania s odsúdenými a obvinenými.

- Pri novo prijímaných zamestnancoch bol zavedený povinný rozhovor s psychológom.
- Do odbornej prípravy/výcviku bola zaradená nová téma "Syndróm moci a vyhorenie", ktorú lektorujú psychológovia ústavu.
- Bolo posilnené vykonávanie kontrol, vrátane plánovaných kontrol prostredníctvom kamerových záznamov, ktoré späťne analyzujú členovia kolégia. Na čiastkové prehliadky ciel pravidelne chodia nadriadení (vedúci ochrany so svojim zástupcom), pričom o týchto kontrolách sa vedú záznamy. Okrem toho vedúci oddelení vykonávajú aj ďalšie priebežné kontroly.

Hoci sa podozrenia zo zlého zaobchádzania vyskytli najmä na OŠZ a vo väzbe mladistvých, nemožno vylúčiť, že k podobnému správaniu dochádza aj na iných oddieloch ústavu. **Tieto zistenia poukazujú na možný systémový problém v interakcii medzi personálom a zraniteľnými skupinami väznených osôb**, ktorý si vyžaduje dôkladnú analýzu a prijatie účinných opatrení na ochranu základných práv všetkých osôb v ústave.

Výbor CPT vo svojej všeobecnej správe konštatuje, že skutočný **profesionalizmus väzenského personálu sa prejavuje v tom, že je schopný jednat' s väzňami slušným a ľudským spôsobom**, a zároveň venovať pozornosť otázkam bezpečnosti a poriadku. V tejto súvislosti by podľa CPT malo vedenie väznice podporovať pracovníkov v tom, aby voči väzňom prejavovali potrebnú mieru dôvery a očakávali od nich, že sú ochotní riadne sa správať. **Budovanie konštruktívnych a pozitívnych vzťahov medzi väzenským personálom a väzňami nielen zníži riziko zlého zaobchádzania, ale posilní aj kontrolu a bezpečnosť**. Na druhej strane zvýši aj spokojnosť väzenského personálu s jeho prácou. Vytváranie pozitívnych vzťahov medzi personálom a väzňami závisí do značnej miery aj od **zabezpečenia dostatočného počtu príslušníkov v priestoroch na zadržiavanie a na rôzne aktivity väzňov**.⁶

Oceňujeme prijaté opatrenia, ktoré reflektujú závažnosť zistení a naznačujú ochotu vedenia ústavu riešiť problematické oblasti. Vyzývame ústav, aby v tomto pozitívnom prístupe pokračoval, pričom odporúčame ďalšie posilnenie pravidelných školení pre zamestnancov, priebežné monitorovanie podmienok na jednotlivých oddieloch a aktívne zapojenie odborného personálu do preventívnych opatrení na ochranu práv zraniteľných skupín. Veríme, že tieto kroky prispesú k zlepšeniu podmienok zaobchádzania v súlade s medzinárodnými ľudskoprávnymi štandardmi.

⁶ Aktualizácia štandardov CPT ohľadom výkonu väzby a trestu Výňatok z jedenástej všeobecnej správy, zverejnenej v roku 2001. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806cd247>

Odporúčania pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

Interné šetrenie

- Dôkladne prešetriť všetky podozrenia zo zlého zaobchádzania s väznenými osobami, ktoré sú uvedené v tejto správe, a vyvodiť zodpovednosť voči príslušným osobám. **(bezodkladne)**

Posilnenie interných šetrení prípadov zlého zaobchádzania

- Zefektívniť interné šetrenia prípadov zlého zaobchádzania s väznenými osobami, najmä na dotknutých oddieloch, a to napríklad zavedením pravidelných kontrol a auditov zameraných na dodržiavanie predpisov a štandardov zaobchádzania s väznenými osobami. **(priebežne)**

Posilniť pravidlá pre správanie sa väzenského personálu

- Zaviesť interné pravidlá týkajúce sa správania príslušníkov pri prehliadkach ciel a zabezpečiť ich dôsledné monitorovanie. **(do 3 mesiacov)**
- Zdôrazňovať príslušníkom význam a dodržiavanie Etického kódexu príslušníka a zamestnanca Zboru väzenskej a justičnej stráže. **(priebežne)**

Vzdelávanie väzenského personálu

- Organizovať vzdelávanie pre príslušníkov zamerané na prácu so zraniteľnými skupinami, vrátane osôb pochádzajúcich zo sociálne marginalizovaných komunit, a na pochopenie ich špecifických potrieb a ich sociálneho zázemia. **(priebežne)**
- Zahnúť do vzdelávania tematiku ľudských práv a dôstojného zaobchádzania s väznenými osobami. **(priebežne)**

Podpora zraniteľných osôb pri nahlasovaní násillia:

- Zaviesť mechanizmus na anonymné nahlasovanie prípadov násillia zo strany príslušníkov alebo spoluväzňov, aby sa eliminoval strach z odvetných opatrení. **(do 3 mesiacov)**

Odporúčania pre GR ZVJS:

Zabezpečenie telových kamier v ZVJS

- Zaviesť povinné používanie telových kamier príslušníkmi väzenskej služby vo vybraných situáciách s cieľom zvýšiť transparentnosť, podporiť zodpovednosť a eliminovať riziko zlého zaobchádzania. **(bezodkladne)**

Zabezpečenie telových kamier pre ústav na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody v Košiciach

- Zabezpečiť telové kamery pre príslušníkov v ÚVV a ÚVTOS Košice najmä na monitorovanie prehliadok ciel, eskort, zásahov a pri práci na oddiele špecializovaného zaobchádzania, výkonu väzby mladistvých a ďalších rizikových situáciách, kde dochádza k interakciám so zraniteľnými osobami. **(bezodkladne)**

02 SPOLUNAŽÍVANIE A KONFLIKTY MEDZI VÄZNENÝMI OSOBAMI

Prevenca násilia a efektívne riešenie konfliktov medzi väznenými osobami sú základnými predpokladmi na vytvorenie bezpečného prostredia vo väzenských zariadeniach.

Aby bolo možné riešiť fenomén násilia medzi väzňami, musí sa podľa Výboru CPT zabezpečiť také postavenie väzenského personálu – vrátane **početného stavu pracovníkov** – ktoré mu umožní primeraným spôsobom vykonávať jeho oprávnenia a plniť si úlohy v oblasti dozoru. Väzenský personál musí vedieť rozpoznať potenciálny problém a musí byť odhodlaný aj riadne vycvičený na prípadný zásah. V tomto kontexte je rozhodujúcim faktorom existencia pozitívnych vzťahov medzi personálom a väzňami, založených na koncepte väzenskej bezpečnosti a starostlivosti; do veľkej miery to závisí od toho, či má personál primerané schopnosti v oblasti medziludskej komunikácie.⁷

Na oddiele špecializovaného zaobchádzania monitorovací tím zaznamenal počas oboch návštev **viaceré sťažnosti na zlú atmosféru medzi odsúdenými, ktorú sprevádzajú konflikty, bitky, šikana, krádeže a nedostatok podpory pri ich riešení.** Tieto zistenia sú alarmujúce a poukazujú na potrebu systematickejšieho prístupu zo strany personálu k prevencii násilia a zmierňovaniu napätia medzi väznenými osobami.

Kolektívne tresty, ako napríklad uzamknutie spoločných priestorov (kultúrnej miestnosti), ktoré viacerí odsúdení zhodne popisovali, môžu prispievať k celkovému napätiu medzi odsúdenými. Takéto opatrenia trestajú všetkých odsúdených na oddiele bez ohľadu na ich individuálnu zodpovednosť, čo zvyšuje frustráciu u osôb, ktoré sa nijako neprevinili. Následne to môže prehĺbovať napätie medzi väzňami a podporovať ich vzájomné obviňovanie.

Z rozhovorov s príslušníkmi vyplynulo, že **prípady krádeží, na ktoré sa viacerí odsúdení sťažovali, môžu byť oficiálne riešené iba vtedy, ak mal poškodený odsúdený na skrinke zámok**, ktorý bol viditeľne poškodený. Zámok si však odsúdení musia zakúpiť z vlastných finančných prostriedkov, čo môže byť pre mnohých nedosiahnuteľné.

Domnievame sa, že **zabezpečenie zámkov alebo uzamykateľných skriniek pre všetkých odsúdených by mohlo významne zlepšiť situáciu a vzťahy medzi väznenými osobami** nielen na OŠZ, ale aj na ostatných oddieloch. Takéto opatrenie by mohlo pomôcť znížiť počet krádeží a konfliktov, pričom by prispelo k vytvoreniu bezpečnejšieho a dôstojnejšieho prostredia.

⁷ Aktualizácia štandardov CPT ohľadom výkonu väzby a trestu Výňatok z jedenástej všeobecnej správy, zverejnenej v roku 2001. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806cd247>

Takmer všetky konflikty na OŠZ podľa zistení monitorovacieho tímu pramenia z nedostatku komodít, akými sú tabak a káva. Tento fakt potvrdili nielen odsúdení, ale aj príslušníci a pedagógovia pôsobiaci na oddiele. **Odsúdení, ktorí nemajú finančné prostriedky na nákup týchto položiek, sú často závislí na pomoci od iných spoluväzňov, čo vytvára priestor na konflikty, šikanu a napätie.**

Možným riešením, ktoré navrhol aj jeden z pedagógov by mohlo byť, aby bolo aj odsúdeným na OŠZ **umožnené vykonávať práce prispôbolené ich schopnostiam**. Tým by si mohli zabezpečiť minimálne finančné prostriedky na pokrytie svojich základných potrieb. Takéto opatrenie by nielenže znížilo počet konfliktov prameniacych z nedostatku finančných zdrojov, ale zároveň **by mohlo prispieť k zlepšeniu ich psychickej pohody, zvýšeniu pocitu užitočnosti a rozvoju pracovných návykov, čo je dôležité pre ich resocializáciu.**

Odporúčania pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

Zlepšenie vzťahov na oddieloch

- Umožniť aj odsúdeným na OŠZ vykonávať práce prispôbolené ich schopnostiam. **(priebežne)**
- Poskytnúť všetkým odsúdeným uzamykateľné skrinky alebo zámky na skrinky na ich osobné veci, aby sa znížil počet krádeží a s tým súvisiacich konfliktov. **(do 9 mesiacov)**
- Zrušiť kolektívne tresty, ktoré neprimerane postihujú všetkých odsúdených bez ohľadu na ich individuálnu zodpovednosť, a nahradiť ich adresnými opatreniami. **(priebežne)**
- Posilniť na oddieloch, kde je zvýšená miera konfliktov medzi odsúdenými dozor príslušníkov. **(priebežne)**

03 DÔKLADNÉ OSOBNÉ PREHLIADKY

Vo vzťahu k dôkladným osobným prehliadkam z rozhovorov s jednotlivými príslušníkmi vyplynulo, že tieto sa stále vykonávajú tak, že odsúdený sa celý vyzlečie donaha, pričom vo väčšine prípadoch musí spraviť aj drep.

Podľa medzinárodných štandardov prehliadku telesných dutín môžu vykonávať len kvalifikovaní zdravotnícki pracovníci iní ako tí, ktorí sú primárne zodpovední za starostlivosť o odsúdených, alebo prinajmenšom personál riadne vyškolený zdravotníckym pracovníkom v oblasti hygienických, zdravotných a bezpečnostných noriem. Hoci sme si vedomí, že nie každá prehliadka zahŕňajúca drep sa automaticky rovná prehliadke telesných dutín, takáto povinnosť robí prehliadku ešte invazívnejšou. **Dôkladná osobná prehliadka zahŕňajúca drep by sa preto mala vykonávať iba vtedy, ak je to absolútne nevyhnutné.**

Odporúčania pre GR ZVJS:

- V internom predpise ukotviť vykonávanie dôkladných osobných prehliadok dvojkrokovou metódou. **(do 6 mesiacov)**

04 AKTIVITY

Podľa CPT by cieľom malo byť **zabezpečiť, aby všetci väzni (vrátane tých, ktorí sú vo väzbe) mohli tráviť primeranú časť dňa (t. j. osem hodín alebo viac) mimo svojich ciel a venovať sa zmyslupnej činnosti rôzneho charakteru:** práci, najlepšie odbornej povahy; vzdelávaniu; športu; rekreácii alebo stretávaniu sa, prispôsobenej potrebám jednotlivých kategórií väzňov.⁸ Aj v jednom z najnovších rozhodnutí ESLP konštatuje, že podmienky väzby, konkrétne mimo celové aktivity môžu predstavovať porušenie čl. 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach.⁹

Hoci nedostatočné možnosti na vykonávanie zmyslupných aktivít majú nepriaznivý účinok na každého väzňa, **zvlášť škodlivé sú pre mladistvých, ktorí majú zvýšenú potrebu fyzickej aktivity a intelektuálnej stimulácie.** Mladistvým osobám zbaveným slobody by sa mal podľa CPT ponúknuť komplexný program vzdelávania, športu, prípravy na povolanie, rekreácie a ďalších zmyslupných aktivít mimo ich cely. Dôležitou súčasťou každodenného programu mladistvých by mala byť telesná výchova. **Všetkým mladistvým by sa mala povoliť pravidelná, najmenej dvojhodinová športová aktivita denne,** z čoho aspoň jednu hodinu a podľa možnosti oveľa dlhšie by mala byť vykonávaná na čerstvom vzduchu.¹⁰

04.1 AKTIVITY MLADISTVÝCH VO VÝKONE VÄZBY

Mladiství umiestnení v štandardnom režime opakovane uvádzali, že nemajú k dispozícii takmer žiadne aktivity. **Väčšinu času trávajú zatvorení na celách,** pričom jedinou pravidelnou činnosťou sú vychádzky.

Mladiství v zmiernenom režime majú o trochu viac možností na trávenie času, ako sú každodenné vychádzky, športové vychádzky (futbal) v piatky a nedeľu, či sledovanie televízie. Mladiství v tomto režime majú možnosť využívať voľný pohyb po chodbe počas dňa, čo im umožňuje tráviť čas sociálnou interakciou aj s ostatnými väznenými osobami.

Bez ohľadu na režim mladiství uvádzali, že **organizované aktivity, ako sú prednášky, kurzy alebo vzdelávacie činnosti, sú výnimočné.** Napríklad jeden z mladistvých v zmiernenom režime uviedol, že za tri mesiace zažil len jednu prednášku. Niektorí mladiství, ktorí už ukončili povinnú školskú dochádzku, by radi pokračovali vo vzdelávaní alebo si dorobili strednú školu, no takáto možnosť im nebola ponúknutá.

Musíme konštatovať, že **mladiství v oboch režimoch nemajú takmer žiadne zmyslupné aktivity a ich kontakt s odborným personálom, ako sú pedagógovia, špeciálni pedagógovia a psychológovia, je možný len na vlastnú žiadosť,** čo však mnohí mladiství nevyužívajú

⁸ Správa z návštevy CPT pre Českú republiku 2014: <https://rm.coe.int/168069568d>

⁹ ESLP: Ribár proti Slovenskej republike. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-238385%22%7D>

¹⁰ Mladiství pozbavení osobnej slobody podľa trestnoprávných predpisov Výňatok z 24. všeobecnej správy CPT uverejnenej v r. 2015. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168092e9f5>

alebo o nej ani nevedia. Vzhľadom na to, že ide o obvinených mladistvých, ktorí patria medzi najzraniteľnejšie skupiny vo väzbe, by si **vyžadovali systematickejšiu a aktívnejšiu prácu zo strany psychológov a špeciálnych pedagógov.**

Nie je realistické očakávať, že mladiství vzhľadom na ich vek a v niektorých prípadoch aj sociálne prostredie, z ktorého pochádzajú, sami rozlíšia, či potrebujú pomoc psychológa. Niektorí z nich nemusia ani vedieť, akú úlohu psychológ zohráva a v čom by im mohol pomôcť. Preto je **klúčové, aby odborný personál aktívne vyhľadával kontakt s mladistvými obvinenými, ponúkal im pravidelné konzultácie a pomáhal im rozpoznať a riešiť problémy,** ktoré by mohli mať dopad na ich psychickú pohodu a budúci život.

Problematika právnej úpravy disciplinárnych trestov a umiestnenia na oddiel so zmierneným režimom

Oceňujeme, že pre vedúceho výkonu väzby je prioritou, aby boli mladiství umiestňovaní na oddiel so zmierneným režimom, ktorý umožňuje voľný pohyb mimo cely a stretávanie sa s inými obvinenými z oddielu. Vedúci výkonu väzby však zároveň monitorovací tím NPM upozornil na praktický problém, ktorý vyplýva zo zákonnej úpravy týkajúcej sa disciplinárnych trestov a umiestňovania na oddiel so zmierneným režimom. V zmysle zákona totiž nemôžu byť do zmierneného režimu umiestnení obvinení, ktorí porušujú ústavný poriadok, za čo im bol uložený disciplinárny trest celodenného umiestnenia do cely disciplinárneho trestu alebo umiestnenie do samoväzby a tento trest im nebol zahladený, k čomu môže dôjsť až po uplynutí šiestich mesiacov.¹¹

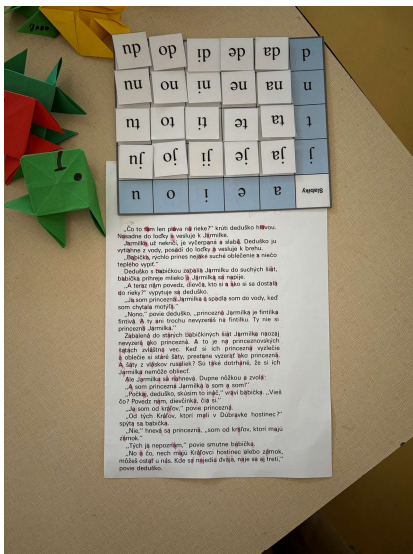
Táto **právna úprava môže v praxi viesť k dlhodobému zotrvaniu mladistvých v štandardnom režime, aj keď by si mohli zaslúžiť prehodnotenie ich preradenia na základe zlepšeného správania už skôr.**

04.2 AKTIVITY NA ODDIELE ŠPECIALIZOVANÉHO ZAOBCHÁDZANIA

OŠZ má za cieľ pracovať s odsúdenými, ktorí vyžadujú osobitný prístup. V čase monitoringu sa na tomto oddiele nachádzali osoby, ktoré sú prevažne rómskeho etnika, mnohé z nich pochádzajú z vylúčených komunit a niektorí nevedia čítať ani písať. Hoci **špeciálna pedagogička s nimi aktívne pracuje, ponuka voľnočasových a vzdelávacích činností by mohla byť rozšírená, aby lepšie reflektovala špecifické potreby tejto zraniteľnej skupiny.** Z ponukových listov kultúrno-osvetových činností vyplýva, že na tomto oddiele sú plánované aktivity ako napríklad **osemsmerovky, krížovky, vedomostný kvíz, sudoku či turnaj v dáme.** Z vykonaných rozhovorov a pozorovania oddielu sa domnievame, že tieto aktivity sa nejavia byť ako **vhodné či efektívne pre túto skupinu odsúdených.**

Prístup odsúdených k športovým aktivitám je navyše obmedzený aj z praktických dôvodov. Ako uviedol jeden z príslušníkov, **väčšina**

¹¹ § 37 ods. 3 písm. c) zákona a § 43 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov.

Aktivity na OŠZ organizované špeciálnou pedagogičkou

odsúdených na tomto oddiele nemá športové oblečenie a v ústavnom odevu sa cvičiť nemôže. Fakt, že pravdepodobne kvôli nedostatku finančných prostriedkov na nákup športového oblečenia nie sú schopní športovať, považujeme za **neprijateľný**.

Hoci odsúdení môžu vo voľnom čase hrať ping-pong alebo karty, väčšinu dňa trávajú na izbách, čo vedie k pasivite a frustrácii. Prístup k televízii je často obmedzený kolektívnymi trestami, ktoré postihujú všetkých odsúdených na oddiele. Vzhľadom na nízku úroveň gramotnosti a vzdelania na tomto oddiele by títo odsúdení **potrebovali viac intenzívnych programov zameraných na základné vzdelávanie, rozvoj pracovných zručností a podporu gramotnosti.**

Špecifické potreby odsúdených na OŠZ, najmä tých pochádzajúcich zo sociálne marginalizovaných komunit, vyžadujú cielenejšiu a systematickejšiu podporu. Rozšírením pracovných a vzdelávacích možností, doplnením voľnočasových aktivít a zohľadnením kultúrnych potrieb by sa mohla výrazne zlepšiť ich psychická pohoda a podmienky resocializácie. Práca špeciálnej pedagogičky predstavuje významný prínos, ktorý je potrebné ďalej rozvíjať. Na práci špeciálnej pedagogičky pôsobiacej prevažne na OŠZ, ktorú si odsúdení aj v našej prítomnosti veľmi chválili a s ktorou majú na základe našich pozorovaní vytvorený pozitívny vzťah založený na dôvere a súčasne na vzájomnom rešpektovaní, sa jasne ukazuje význam budovania konštruktívnych a pozitívnych vzťahov medzi väzenským personálom a odsúdenými. Takéto vzťahy aj podľa Výboru CPT nielenže znižujú riziko zlého zaobchádzania a zlepšujú kontrolu a bezpečnosť, ale tiež prispievajú k vyššej spokojnosti samotného väzenského personálu so svojou prácou.

04.3 AKTIVITY NA ESKORTNOM ODDIELE

Eskortný oddiel je miestom, kde sú odsúdení umiestnení najmä na krátkodobé obdobie pred ďalším prevozom. Odsúdení na eskortnom oddiele majú veľmi obmedzené možnosti trávenia voľného času. Väčšinu dňa trávajú zatvorení na celách, pričom jedinou pravidelnou aktivitou sú vychádzky. Vychádzkové dvorce sú však podľa nich malé a vo väčšine prípadov nie sú vybavené žiadnymi športovými ani cvičebnými pomôckami. Iba dva z dvorov sú lepšie vybavené, no prístup k nim je náhodný. Ostatné organizované aktivity na oddiele prakticky neexistujú. Práca s odborným personálom, ako sú pedagógovia je na eskortnom oddiele obmedzená na minimum. Pedagógovia na oddiel prichádzajú len zriedka, spravidla len kvôli administratíve, ako je doručovanie pošty.

Vzhľadom na to, že tento oddiel slúži prevažne ako prechodné miesto, chápeme, že systematická práca s odsúdenými tu nie je prioritou. **Napriek tomu by aj v tomto prostredí mohli byť vytvorené aspoň základné podmienky na aktívne trávenie času aj mimo cely.**

04.3 AKTIVITY ODSÚDENÝCH V DIFERENCIAČNEJ SKUPINE „C“

Vo voľnom čase odsúdení najčastejšie hrajú karty, sudoku, sledujú televíziu alebo trávia čas na vychádzkach, kde niektorí hrajú futbal či basketbal. **Kultúrna miestnosť je síce dostupná, avšak vybavenie je nedostatočné – napríklad stoličky nestačia pre všetkých odsúdených**, ktorí by ich chceli využívať a sú značne opotrebované. Niektorí odsúdení by radi mali prístup k ďalším aktivitám alebo chodiť častejšie do posilňovne, nakoľko do nej môžu chodiť údajne len jedenkrát do týždňa, prípadne by privítali posilňovňu priamo na oddiele. Viacerí uviedli, že **na vychádzky ich v prípade nepriaznivého počasia neberú**.

Organizované aktivity, ako sú prednášky alebo kurzy, sú vnímané ako nedostatočné. Viacerí odsúdení uviedli, že **niektoré z aktivít označených ako KOČ (kultúrno-osvetová činnosť) existujú iba na papieri a prakticky sa nerealizujú**. Iný odsúdený podotkol, že by chcel tiež navštevovať pestovateľský krúžok, avšak táto možnosť nie je pre skupinu C dostupná, pretože sa nemôžu stretávať s odsúdenými z diferenciačnej skupiny B.

Práca pedagóga na oddiele bola viacerými odsúdenými hodnotená pozitívne. Odsúdení ocenili jeho záujem a snahu riešiť ich problémy, vrátane situácií, ktoré vyžadujú individuálny prístup. Napriek tomu **bola kritizovaná obmedzená dostupnosť vzdelávacích a pracovných programov, ktoré by mohli podporiť resocializáciu odsúdených a zmysluplnejšie trávenie času**. Nuda a monotónnosť tiež môžu prispievať k narastajúcemu napätiu medzi odsúdenými a k zvýšenému riziku konfliktov.

Odporúčania pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

- Zaviesť pravidelné organizované aktivity, ako sú športové činnosti, vzdelávacie kurzy, tvorivé dielne či kultúrne programy, ktoré by mohli pomôcť odsúdeným zmysluplne tráviť čas, a to s ohľadom na možnosti jednotlivých odsúdených. **(priebežne)**
- Zvýšiť dostupnosť posilňovne a športového vybavenia. **(do 6 mesiacov)**
- Vytvoriť špecifické programy pre mladistvých zamerané na vzdelávanie a sociálne zručnosti, ktoré by im pomohli zmysluplne tráviť čas. **(priebežne)**
- Umožniť vychádzky pre odsúdených a obvinených aj v nepriaznivom počasí. **(priebežne)**

Odporúčanie pre MS SR:

- Prehodnotiť právnu úpravu týkajúcu sa vplyvu disciplinárnych trestov na zaradenie mladistvých do zmierneného režimu tak, aby sa umožnilo flexibilnejšie posudzovanie ich správania a podpora pozitívnych zmien. Zvážiť zavedenie možnosti skrátenia času potrebného na zahľadanie trestu pri preukázanom zlepšení správania mladistvého. **(do 9 mesiacov)**

05 ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ

Zdravotnú starostlivosť v ústave zabezpečuje vedúci lekár spolu s dvoma ďalšími lekármi a šiestimi zdravotnými sestrami, z ktorých jedna má vedúcu funkciu a stomatológ. V zariadení pôsobí 7 psychológov. S ostatnými špecialistami z vonkajšieho prostredia majú uzatvorené zmluvy.

05.1 POSKYTOVANIE ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI V ČASE NEPRÍTOMNOSTI ZDRAVOTNÍCKEHO PERSONÁLU

Odsúdení nemôžu mať pri sebe omamné alebo psychotropné látky – tieto lieky im vydáva príslušník z liekovky, ktorú pripravuje zdravotnícky personál. Z rozhovorov s odsúdenými, ale aj príslušníkmi vyplynulo, že **v prípadoch, keď pociťujú odsúdení či obvinení bolesti počas víkendov, napríklad bolesť hlavy, je im odporúčané vydržať do pondelka.** Jeden z príslušníkov uviedol, že napríklad počas chrípkovej sezóny im zdravotníci pripravia pre odsúdených paraleny. Viacerí odsúdení uvádzali, že zdravotná starostlivosť je výrazne obmedzená pre tých, ktorí sú dlžníkmi na zdravotnom poistení.

05.2 PRÍSTUP ZDRAVOTNÍCKEHO PERSONÁLU

Jeden z odsúdených uviedol, že lekár sa k nemu správa nedôstojne a nazval ho „*feťákom*“, keď žiadal o lieky na úzkosť, ktoré užíval v civilnom živote. **Pri náhodnej kontrole zdravotnej dokumentácie našiel monitorovací tím v zdravotnom zázname jedného odsúdeného z oddielu špecializovaného zaobchádzania v kolónke „objektívne“, ktorú vypisuje lekár: „panda kráľovská varianta slovenská“.** Po konfrontácii monitorovacieho tímu s touto skutočnosťou reagoval vedúci lekár odmerane, bez snahy situáciu relevantne vysvetliť. Z rozhovoru s ním bolo zrejmé, že je otrávený prácou s odsúdenými a že ich nevníma nezaujato, čo môže ovplyvniť kvalitu poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Vzhľadom na to, že je dokonca vedúcim lekárom, môže svoje postoje voči odsúdeným preniesť aj na ostatný zdravotnícky personál.

Tieto zistenia naznačujú, že niektorí členovia zdravotného personálu môžu pristupovať k odsúdeným ponižujúcim spôsobom, čo môže podkopávať dôveru odsúdených v zdravotnú starostlivosť a vytvárať pocit zanedbávania ich potrieb. Takéto správanie považujeme za neakceptovateľné a nie je v súlade s etickými zásadami, ktoré by mali byť základom zdravotnej starostlivosti nielen vo väzenskom prostredí.

05.3 PRÍTOMNOSŤ PRÍSLUŠNÍKOV PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI

Podľa Výboru CPT by sa mali **všetky lekárske prehliadky väzňov konať mimo dosluchu – a pokiaľ s tým súhlasí lekár vykonávajúci prehliadku – aj mimo dohľadu väzenských dozorcov.**¹² Aj v správe adresovanej Slovenskej republike v roku 2018 Výbor CPT vyjadril znepokojenie, že napriek špecifickým odporúčaniam, ktoré Výbor po predchádzajúcich návštevách opakovane vydal, boli príslušníci zboru často prítomní pri lekárskejších vyšetreniach väzňov. **Z hľadiska prevencie zlého zaobchádzania je takáto prax neprípustná, keďže môže väzňov jednoznačne odrádzať od toho, aby zdravotníckych pracovníkov informovali o svojich zraneniach alebo o tom, že s nimi bolo zle zaobchádzané.** Je možné a zároveň potrebné nájsť alternatívne riešenia, ktoré tiež spĺňajú legitímne požiadavky na bezpečnosť. **CPT preto opätovne vyzval slovenské orgány, aby zabezpečili vykonávanie všetkých lekárskejších vyšetrení väznených osôb mimo dosluchu a – pokiaľ o to zdravotnícky pracovník v danom prípade výslovne nepožiadá – aj mimo pohľadu nezdravotníckeho personálu.**¹³

Z rozhovoru s príslušníkom vykonávajúcim eskortu sa monitorovací tím dozvedel, že **pri zdravotných vyšetreniach sú prítomní až traja príslušníci, a to aj vtedy, ak lekár vyslovene požiadá o ich neprítomnosť.** Tento stav považujeme za **neprijateľný** a predstavuje **porušenie práva na súkromie** osôb obmedzených na osobnej slobode.

Odporúčania pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

- Písomné upozorniť zdravotnícky personál o potrebe profesionálneho a rešpektujúceho prístupu k odsúdeným a obvineným. **(bezodkladne)**
- Vypracovať metodiku ako postupovať v prípade neprítomnosti zdravotníckeho personálu (počas víkendov a sviatkov) v prípade riešenia zdravotných ťažkostí, ktoré si nevyžadujú privolanie rýchlej zdravotnej pomoci. **(do 6 mesiacov)**

Odporúčania pre GR ZVJS:

- Zabezpečiť, aby bola potreba prítomnosti príslušníkov pri zdravotných vyšetreniach vo všetkých ústavoch na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody individuálne vyhodnocovaná. Ak lekár alebo iný zdravotnícky pracovník požaduje prítomnosť príslušníka, táto požiadavka by mala byť zaznamenaná napríklad prostredníctvom úradného záznamu, ktorý potvrdí zdravotnícky pracovník svojím podpisom. **(do 6 mesiacov)**
- Ak je nevyhnutná prítomnosť príslušníkov pri vyšetrení, zabezpečiť súkromie osôb obmedzených na slobode. Toto

¹² Výbor CPT: Zdravotnícke služby vo väzniciach. Výňatok z tretej všeobecnej správy, zverejnenej v roku 1993. CPT/Inf(93)12-part. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806ce93e>.

¹³ SPRÁVA PRE VLÁDU SLOVENSKEJ REPUBLIKY O NÁVŠTEVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY, KTORÚ USKUTOČNIL EURÓPSKY VÝBOR NA ZABRÁNENIE MUČENIU A NELUDSKÉMU ČI PONIŽUJÚCEMU ZAOBCHÁDZANIU ALEBO TRESTANIU (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

opatrenie možno docieľiť napríklad použitím prostriedkov na zamedzenie zvuku či inými alternatívnymi riešeniami, ktoré ponechávame na zvážení GR ZVJS. Pri ošetrovaniach zabezpečiť, aby príslušník nebol prítomný v priamom dohľade, pokiaľ to nenarušuje bezpečnosť alebo iné legitímne dôvody. **(do 6 mesiacov)**

06 SŤAŽNOSTNÝ MECHANIZMUS

Efektívne postupy podávania sťažností sú základnou zárukou proti zlému zaobchádzaniu. Preto je mimoriadne dôležité, aby na každom mieste pozbavenia slobody existoval účinný interný sťažnostný mechanizmus, ktorý napomáha identifikovať a vyriešiť problémy čo najskôr po ich výskyte. Efektívne mechanizmy na podávanie sťažností môžu zabezpečiť, že akékoľvek zlé zaobchádzanie bude čo najskôr identifikované a bude zaručená efektívnosť vyšetrovania pri podozrení zo zlého zaobchádzania.

Napriek významu sťažnostného mechanizmu viacerí odsúdení v ústave uvádzali, že jeho využívanie je obmedzené viacerými faktormi, vrátane nedôvery, obáv z odvetných opatrení a praktických bariér.

06.1 DÔVERA V SŤAŽNOSTNÝ MECHANIZMUS

Niektorí odsúdení vyjadrili skepticizmus voči mechanizmu sťažností. Jeden z nich uviedol, že nikdy nepodal sťažnosť, pretože neverí, že by to k niečomu viedlo. Tento nedostatok dôvery podkopáva základnú funkciu mechanizmu ako nástroja ochrany práv odsúdených a riešenia ich problémov.

06.2 OBAVY Z ODVETNÝCH OPATRENÍ

Odsúdení často uvádzali, že obavy z odvetných opatrení sú hlavným dôvodom, prečo sa radšej nesťažujú. Jeden z odsúdených spomenul, že keď povie svoj názor, okamžite dostane disciplinárny trest. Iný odsúdený uviedol, že ak sa niekto sťažuje, personál sa mu „revanšuje“ napríklad tým, že ak niečo potrebuje, proces vybavovania trvá dlhšie, alebo sú jeho žiadosti odmietané. Tieto skúsenosti vytvárajú medzi odsúdenými pocit, že podanie sťažnosti prináša viac problémov než riešení, čo vedie k pasivite a tichému znášaniu problémov. Takúto atmosféru v ústave považujeme za **neprijateľnú** a v rozpore s právnou úpravou, ktorá ustanovuje, že podanie sťažnosti nesmie byť podnetom ani dôvodom na vyvodzovanie dôsledkov, ktoré by sťažovateľovi spôsobili akúkoľvek ujmu.¹⁴

06.3 PRÍSTUP K PODANIU SŤAŽNOSTI

Väzenská populácia v tomto ústave zahŕňa **veľké množstvo odsúdených, ktorí nevedia čítať ani písať, čo značne obmedzuje ich schopnosť podať písomnú sťažnosť**. Jeden odsúdený otvorene priznal, že sťažnosti nepodáva, pretože nevie písať. V takomto

¹⁴ § 65dd zákona o Zbore väzenskej a justičnej stráže.

prostredí by mohlo byť efektívne rozšíriť možnosti podávania sťažností ústne, napríklad prostredníctvom pravidelných rozhovorov s personálom.

06.4 DOZOR PROKURÁTORA

V zmysle zákona o verejnom ochrancovi práv sa pôsobnosť verejného ochrancu práv nevzťahuje na prokuratúru.¹⁵ Zverený mandát výkonu národného preventívneho mechanizmu pôsobnosť verejného ochrancu práv na prokuratúru nerozšíril. Dozor prokuratúry je potrebné vnímať ako vonkajší inšpekčný mechanizmus. Táto kapitola preto nevyhodnocuje správnosť postupov príslušných prokurátorov pri výkone dozoru prokurátora nad dodržiavaním zákonnosti v miestach výkonu trestu odňatia slobody, ale je zameraná na súčinnosť a prístup ústavu k výkonu dozoru prokuratúry.

V ústave sa na bežne dostupnom mieste pre odsúdených umiestňuje uzamykateľná schránka na ich žiadosti, podnety alebo sťažnosti určené prokurátorovi. Schránka musí byť zabezpečená tak, aby ju nemohla otvoriť nepovolaná osoba. Schránku vyberá prokurátor v čase, keď vykonáva dozor alebo kontrolu v ústave.¹⁶

Pri preštudovaní dokumentácie týkajúcej sa vykonaných prokurátorských previerok vo vymedzenom období sa monitorovací tím NPM stretol so závermi, že pri previerkach neboli zistené žiadne pochybenia, ktoré by bolo potrebné riešiť prokurátorským oprávnením.

Z rozhovorov s odsúdenými a obvinenými osobami vyplýva, že niektorí prokurátora v ústave ešte nikdy nevideli. Jeden z odsúdených uviedol, že **poštu pre prokurátora vyberajú z uzamykateľnej schránky príslušníci alebo pedagógovia.**

Odporúčania pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

- Zaviesť možnosť ústneho podania, resp. spísania sťažnosti pre odsúdených, ktorí nevedia čítať alebo písať. **(priebežne)**
- Zlepšiť komunikáciu s odsúdenými a obvinenými o ich právach a možnostiach podania sťažností. **(priebežne)**
- Zabezpečiť, aby pošta pre prokurátora nebola vyberaná príslušníkmi či zamestnancami ústavu. **(priebežne)**

07 MATERIÁLNE PODMIENKY

Materiálne podmienky vo väznici boli hodnotené na základe zistení z návštevy realizovanej v júli, v čase výrazne vysokých teplôt. **Viacerí odsúdení upozorňovali na teplo, dusno a nepríjemný zápach na celách,** pričom tieto problémy umocňuje obmedzená možnosť sprchovania, ktoré je povolené iba dvakrát týždenne. Vedenie zariadenia síce informovalo monitorovací tím, že frekvencia sprchovania bola kvôli horúčavám navýšená o jeden deň v týždni, no niektorí odsúdení túto skutočnosť v tom čase ešte nepotvrdili.

Takéto podmienky sú počas horúčav nedostatočné a nepriaznivo ovplyvňujú pohodu a hygienu odsúdených. **Na niektorých celách sa**

¹⁵ §3 ods. 4 zákona o verejnom ochrancovi práv.

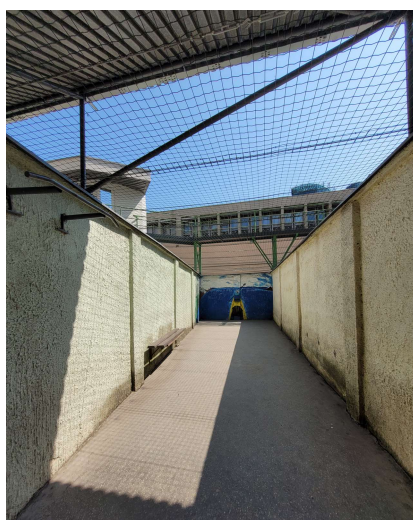
¹⁶ §48 ods. 1 Poriadku výkonu trestu odňatia slobody.

Cela

Kultúrna miestnosť

Vychádzkový dvorec

navyše stále nachádzajú tzv. „satelity“ – plastové kryty na oknách, ktoré výrazne obmedzujú cirkuláciu vzduchu. Podľa vyjadrenia ústavu sa tieto kryty postupne odstraňujú, avšak počas našej návštevy boli stále prítomné na viacerých oknách. Odsúdení umiestnení na týchto celách opisovali pocit dusna a zlého prúdenia vzduchu, čo výrazne znižuje komfort pobytu.

Materiálne podmienky na celách celkovo hodnotíme ako primerané. Cely poskytujú základné vybavenie potrebné pre každodenný život odsúdených, čo spĺňa minimálne štandardy pre ubytovanie vo väzenských zariadeniach. Oceňujeme, že prioritou riaditeľa ústavu je rekonštrukcia ubytovacích priestorov, najmä zateplenie a výmena okien, čo môže prispieť k vytvoreniu lepších podmienok pre osoby umiestnené v ústave. Zároveň apelujeme na vedenie zariadenia, aby pri plánovaní a realizácii rekonštrukčných prác zohľadnilo potrebu efektívnej ventilácie, ktorá by zabezpečila lepšiu cirkuláciu vzduchu a znížila riziko prehriatia či pocitu dusna, najmä počas letných mesiacov. Takéto opatrenia by mohli výrazne prispieť k zlepšeniu hygienických podmienok na celách.

Kultúrne miestnosti pre odsúdených, ktoré sme navštívili¹⁷ pôsobili veľmi stroho, opotrebovane a nepodnetne. Odsúdení v diferenciálnej skupine C spomínali najmä nedostatok stoličiek, čo obmedzuje možnosť plného využitia kultúrnej miestnosti. Väčšina stoličiek je aj v zlom stave. Podobné problémy môžu negatívne ovplyvniť celkovú atmosféru a motiváciu odsúdených zapojiť sa do akýchkoľvek dostupných aktivít, ktoré by kultúrne miestnosti mohli poskytovať. **Vzhľadom na význam týchto priestorov pre trávenie voľného času a sociálnu interakciu odporúčame ich modernizáciu a lepšie vybavenie.**

Niektorí odsúdení poukazovali na nedostatok športového vybavenia vo väčšine z vychádzkových dvorcov, čo zaznamenal počas ich prehliadky monitorovací tím. Niektoré dvorce sú lepšie vybavené športovými a cvičebnými pomôckami, zatiaľ čo väčšina z nich je veľmi strohá a neposkytuje odsúdeným primerané možnosti na aktívne trávenie času. Tento rozdiel v kvalite vybavenia môže ovplyvniť rovnosť prístupu k zmysluplným aktivitám a znižuje celkový komfort vychádzok.

Odporúčania pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

Zlepšenie hygienických podmienok:

- Zvážiť zvýšenie frekvencie sprchovania počas letných mesiacov a povoliť letné oblečenie. **(priebežne)**
- Zabezpečiť pravidelné vetranie a údržbu priestorov, najmä v celách s obmedzenou cirkuláciou vzduchu. **(priebežne)**
- Pravidelne informovať odsúdených a obvinených o možnosti požiadať o povolenie na používanie ventilátora, najmä počas letných mesiacov. **(priebežne)**

¹⁷ kultúrna miestnosť na OŠZ a kultúrne miestnosti pre odsúdených v diferenciálnej skupine C

Odstránenie „satelitov“:

- Urýchliť proces odstraňovania plastových krytov na oknách, aby sa zlepšila ventilácia a celkový komfort na celách. **(priebežne)**

Modernizácia kultúrnych miestností

- Zabezpečiť dostatok stoličiek a podnetnejšie prostredie v kultúrnych miestnostiach, aby sa zvýšila ich funkčnosť a prínos pre odsúdených. **(do 9 mesiacov)**

Zlepšiť vybavenie vychádzkových dvorcov

- Zabezpečiť rovnomerné vybavenie všetkých vychádzkových dvorcov športovými a cvičebnými pomôckami, aby mali všetci odsúdení a obvinení rovnaké možnosti na aktívne trávenie času počas vychádzok. **(do 12 mesiacov)**

08 MLADISTVÍ VO VÝKONE VÄZBY – ZISTENIA NPM ÚRADU KOMISÁRA PRE DETI

08.1 ÚVOD

Návšteva NPM Úradu komisára pre deti (ďalej aj ako “*NPM ÚKPD*”) sa uskutočnila dňa 05.11.2024 a bola zrealizovaná na základe požiadania o spoluprácu zo strany NPM Kancelárie verejného ochrancu práv (ďalej aj ako “*NPM KVOP*”), nakoľko počas systematickej návštevy v júli 2024, tím NPM KVOP identifikoval závažné zistenia ohľadom zaobchádzania s mladistvými. Návštevu ústavu za tím NPM ÚKPD vykonali zamestnanci: sociálna pracovníčka Mgr. Gabriela Cabanová a liečebná pedagogička Veronika Mrázová.

Zamestnanci ÚKPD počas návštevy realizovali prehliadku vnútorných priestorov ústavu, viedli rozhovory s riaditeľom, organizačným pracovníkom, zastrešujúcim oddelenie pre mladistvých, špeciálnou pedagogičkou, samostatným referentom režimu, dvoma sociálnymi pracovníčkami, psychologičkou, vedúcim Poriadkovej bezpečnostnej služby (ďalej len „PBS”), veliteľom eskorty a všetkými odsúdenými mladistvými. Počas celého monitoringu bol tímu NPM ÚKPD pridelený organizačný pracovník zastrešujúci oddelenie pre mladistvých a počas návštevy bol súčinný pri sprevádzaní zariadením podľa žiadostí a potrieb tímu.

V čase monitoringu sa v zariadení nachádzalo 9 mladistvých vo veku od 14-18 rokov, z toho jeden vo výkone trestu odňatia slobody si dokončuje školskú dochádzku ako cukrár, následne bude po prevoze pokračovať v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých v Sučanoch.

Táto kapitola obsahuje analýzu zistených skutočností a zozbieraných informácií NPM tímom ÚKPD počas monitorovacej návštevy. NPM KVOP do tohto procesu zasiahol len minimálne, a to v podobe návrhov a odporúčaní v prípade nejasností.

08.2 ZISTENIA

Počas návštevy prebehli individuálne rozhovory so všetkými mladistvými umiestnenými vo väzbe a jedným vo výkone trestu. Umiestnení rozprávali o ich prežívaní a vnímaní subjektívneho emocionálneho rozpoloženia vzhľadom na náročnú životnú situáciu, tiež o individuálnych osobitostiach ich umiestnenia. Všetci mladiství verbalizovali smútok za rodinou. V prípade, že umiestnení boli súčinní (u každého individuálne) bola snaha partnerským prístupom nadviazať na výsledky prvého realizovaného monitoringu NPM KVOP. Tím NPM ÚKPD sa snažil overiť, či sa situácia zmenila, predovšetkým ohľadom zaobchádzania s umiestnenými. Rozhovormi bolo zisťované, či naďalej dochádza k zlému zaobchádzaniu zo strany niektorých zamestnancov zboru voči mladistvým, alebo sa niečo zmenilo v prístupe zamestnancom voči nim.

Zaobchádzanie s mladistvými

Väčšina umiestnených, s ktorými boli vedené rozhovory, potvrdila, že fyzické násilie a verbálne útoky sa pred príchodom pracovníkov NPM KVOP realizovali na týždennom poriadku. **Súčasne verbalizovali, že po monitoringu NPM KVOP a zrealizovaných odporúčaniach násilie prestalo.**

Na základe rozhovorov, NPM ÚKPD získal informácie, ktoré naznačujú, že približne dva týždne pred neohlásenou návštevou došlo k použitiu fyzického násillia zo strany personálu eskorty na mladistvom. O tomto závažnom zistení bol na záver monitoringu informovaný riaditeľ, pričom bol požiadany o okamžitú nápravu v danej veci. Riaditeľ uviedol, že vykoná nápravu. Tím NPM ÚKPD tiež upozornil psychologičku na zistené fakty o nevhodnom zaobchádzaní s mladistvými zo strany eskorty. Psychologička bola požiadaná o zvýšenú obozretnosť v tejto veci a psychologické ošetrenie klienta a taktiež zabezpečenie pohovoru s daným zamestnancom.

Disciplinárne tresty

Uzavretý oddiel, kam sú umiestňovaní mladiství na základe uloženého disciplinárneho opatrenia (najviac na 10, resp. 14 dní)¹⁸, mladiství nazývajú „diera“. V komunikácii uviedli, že počas pobytu tam nemajú

¹⁸ § 72 ods. 5 zákona č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov: „Mladistvému nemožno uložiť disciplinárny trest umiestnenia do samoväzby; celodenné umiestnenie do uzavretého oddielu možno uložiť najviac na 10 dní a disciplinárny trest umiestnenia do uzavretého oddielu v mimopracovnom čase najviac na 14 dní.“ a podľa § 72 ods. 6 „Ak bol mladistvému opätovne uložený disciplinárny trest celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu, možno s jeho výkonom začať najskôr po desiatich dňoch od vykonania tohto trestu. To neplatí, ak sa mladistvý dopustil disciplinárneho previnenia počas výkonu tohto disciplinárneho trestu a bol mu uložený takýto disciplinárny trest; v takom prípade možno mladistvého podrobiť disciplinárnemu trestu bez prerušenia najviac na 14 dní.“

matrace, nemôžu telefonovať, nemajú návštevy¹⁹ a jedlo im je nosené priamo do cely²⁰.

Zo zistených skutočností možno konštatovať, že v prípade **absencie matracu na cele určenej pre výkon disciplinárneho opatrenia** dochádza k porušeniu § 18 ods. 2 zákona v spojení s § 70 a nasl. zákona o výkone trestu odňatia slobody v spojení s Dohovorom o právach dieťaťa (104/1991 Zb.), čl. 31, **právo dieťaťa na oddych a voľný čas s ohľadom na vek dieťaťa, a to aj v podmienkach výkonu trestu alebo umiestnenia vo väzbe a bez ohľadu na disciplinárne tresty** (bod 77 a 78 Správy OSN č. A/HRC/28/68). Na základe uvedeného, NPM ÚKPD odporúča ústavu prijať okamžité opatrenie na bezodkladnú nápravu zisteného stavu a zabezpečiť vybavenie cely určenej na výkon disciplinárneho opatrenia pre mladistvých matracom počas celého dňa.

Príjem mladistvých a kontakt s vonkajším svetom

Prvý kontakt s umiestnenými mladistvými v zariadení a oboznámenie mladistvých s pravidlami zabezpečuje referent režimu. V adaptačnej fáze ich sprevádza aj psychológ, pričom umiestnený mladistvý sa najčastejšie zaujíma o to, kedy pôjdu domov. V priebehu umiestnenia do výkonu trestu odňatia slobody alebo väzby sa mladistvým robí celková diagnostika osobnosti. **NPM ÚKPD zariadeniu odporúča aj zväzanie zabezpečenia terapeutickú miestnosť, pre lepšiu adaptáciu a psychologické výsledky s umiestnenými mladistvými.**

S rodinou sú umiestnení mladiství v kontakte telefonicky, pokiaľ majú blízku osobu, ktorej môžu zavolať. V ústave sú umožnené aj návštevy, a to 1 krát týždenne jednu hodinu v čase od 07:30 hod. – 8:30 hod., avšak za mnohými nikto nechodí. Príslušníci zboru vidia problém najmä v rodinách.

Nastavený čas návštev v ranných hodinách vníma tím NPM ÚKPD ako nevhodný. Odporúča sa zmeniť návštevne hodiny na poobedie, nakoľko pre niektorých rodinných príslušníkov, ktorí nie sú z Košíc, môže byť návšteva v skorých ranných hodinách nereálna.

Umiestnenie mladistvých a prevoz

Sociálne pracovníčky súčasne verbalizovali, že časté **problémy vznikajú po ukončení väzby mladistvého, v prípade, že má pokračovať v ústavnej starostlivosti napr. v reedukačnom centre**, kedy nie je možné z dôvodu absentujúcej právnej úpravy zabezpečiť, aby si zariadenie, kam má byť mladistvý umiestnený, okamžite prišlo

¹⁹ Podľa § 54 ods. 1 zákona č. 475/2005 Z.z. „Počas výkonu disciplinárneho trestu umiestnenia do uzavretého oddielu sa odsúdený nezúčastňuje na kultúrno-osvetových, vzdelávacích činnostiach a činnostiach vo voľnom čase, nie je mu dovolené nakupovať potraviny, veci osobnej potreby a iné veci okrem základných potrieb osobnej hygieny a ďalších potrieb osobnej hygieny a základných potrieb na korešpondenciu, telefonovať, fajčiť, prechovávať cigarety, tabak, tabakové výrobky a odpočívať na lôžku mimo doby určenej ústavným poriadkom.“

²⁰ Podľa § 55 ods. 2 zákona č. 475/2005 Z.z.: „Strava sa odsúdenému vydáva spravidla v cele výkonu disciplinárneho trestu.“

vyzdvihnúť mladistvého, ktorého ústav musí okamžite prepustiť a ústav taktiež nemá zákonnú povinnosť tento prevoz zabezpečiť.

Na základe uvedeného je potrebné poukázať na ustanovenie § 27 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov, kedy „orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately poskytuje súdu súčinnosť pri odovzdaní dieťaťa do starostlivosti súdom určenej fyzickej osobe alebo právnickej osobe; odovzdanie dieťaťa sa musí uskutočniť spôsobom primeraným veku dieťaťa a rozumovej vyspelosti dieťaťa.“ V kontexte uvedeného, súd by mal určiť povinnosť tomuto orgánu zabezpečiť prevzatie dieťaťa a odovzdanie do určeného zariadenia. **Ak sú však skutkové okolnosti také, že absentuje takéto rozhodnutie súdu, odporúča sa riešiť situáciu doplnením zákonnej úpravy, alebo min. interným usmernením zriaďovateľa ako postupovať.**

08.2 ZÁVERY NPM ÚKPD

Na základe uskutočneného monitoringu komisár pre deti konštatuje, že v zariadení môže na základe zistení tímu NPM dochádzať k porušovaniu práv detí v zmysle Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu:

- podozrenie na zlé zaobchádzanie s mladistvým (incident súvisiaci s fyzickým násilím a verbálnymi útokmi)
- absencia matracu na cele určenej pre výkon disciplinárneho opatrenia

Je však potrebné konštatovať, že od prvej neohlásenej návštevy NPM od VOP došlo podľa tvrdení umiestnených mladistvých k zlepšeniu ohľadne fyzického násillia a verbálnych útokov. Vedenie naďalej prisľúbilo súčinnosť v zistených nedostatkoch a zaviazalo sa k ešte väčšej obozretnosti a kontrole. Bolo zrejme, že vedeniu záleží na dodržiavaní práv detí.

Ústav je špecifické režimové zariadenie, kde sú umiestnení mladiství na základe odsúdenia zo spáchania trestného činu, alebo obvinenia z neho, a práca s nimi je náročná a zodpovedná a vyžaduje si psychicky vyzretého a odolného zamestnanca. Taktiež si je komisár pre deti vedomý zvýšeného rizika zlyhania týchto zamestnancov, a preto dôrazne apeluje na vedenie ústavu, aby v maximálnej miere implementovalo a podporovalo využívanie deeskalačných techník. Tieto techniky sú kľúčové pre prevenciu eskalácie konfliktov a agresívnych situácií, čím sa znižuje riziko negatívnych následkov. Systematické zaškolenie a integrácia týchto techník do každodennej praxe je nevyhnutné pre zabezpečenie bezpečného prostredia pre mladistvých, ale aj pre samotných zamestnancov a bude prispievať aj k eliminácii možných zlyhaní jednotlivcov pri dodržiavaní práv detí.

Odporúčania NPM ÚKPD pre ÚVV a ÚVTOS Košice:

- Mladistvým, ktorí vykonávajú disciplinárny trest umiestnenia do uzavretého oddielu, ponechať matrac aj počas dňa. **(bezodkladne)**
- Umožniť návštevy mladistvých aj v poobedných termínoch. **(bezodkladne)**
- Zvážiť zabezpečenie terapeutickjej miestnosti, pre lepšiu adaptáciu a psychologické výsledky s umiestnenými mladistvými. **(do 6 mesiacov)**

Odporúčanie NPM ÚKPD pre MS SR:

- V spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR zabezpečiť plynulý prechod mladistvých po ukončení väzby do zariadení ústavnej starostlivosti, ako sú reedukačné centrá, a to buď interným predpisom alebo doplnením relevantnej právnej úpravy. **(do 9 mesiacov)**

ZÁVER

Na základe zistení monitorovacieho tímu NPM možno konštatovať, že v ústave na výkon väzby a trestu odňatia slobody v Košiciach **pretrvávajú závažné nedostatky, ktoré si vyžadujú okamžitú pozornosť**. Medzi najväčšie zistenia patrí dôvodné podozrenie na fyzické a verbálne násilie zo strany niektorých príslušníkov väzenskej služby, ktoré sa najčastejšie malo týkať zraniteľných skupín odsúdených a obvinených, prevažne rómskeho etnika. Takéto správanie, spojené s urážlivými poznámkami a používaním nadmernej sily, je neprípustné a v rozpore s medzinárodnými ľudskoprávnymi štandardmi.

Počas následnej návštevy v novembri 2024 sme zaznamenali určité zlepšenie, najmä v správaní personálu voči odsúdeným a obvineným. Napriek tomu považujeme podozrenia z násilia za mimoriadne závažné a poukazujúce na potrebu systematických zmien. **Jedným z odporúčaných opatrení je zaobstaranie telových kamier pre príslušníkov väzenskej služby, ktoré by mohli slúžiť nielen ako prevencia zlého zaobchádzania, ale aj ako nástroj na objektívne prešetrenie prípadných incidentov.**

Ústav je špecifický zložením väzenskej populácie, ktorá zahŕňa vysoký podiel osôb rómskeho etnika, pričom viacerí z nich pochádzajú z marginalizovaných komunít a majú nízku úroveň vzdelania. Mnoho z týchto odsúdených je negramotných, čo ovplyvňuje nielen ich schopnosť efektívne komunikovať s personálom, ale aj možnosti ich resocializácie. Preto je **dôležité, aby personál ústavu bol systematicky vzdelávaný v oblastiach, ako sú kultúrna citlivosť, práca s marginalizovanými skupinami a efektívna komunikácia s osobami so špecifickými potrebami**. Takéto vzdelávanie by malo zahŕňať aj vysvetlenie, aké sociálne faktory ovplyvnili správanie odsúdených, a pomôcť príslušníkom lepšie pochopiť a reagovať na ich potreby.

Jedným zo základných účelov výkonu trestu odňatia slobody je vytvárať podmienky na resocializáciu odsúdených a podporovať ich pozitívne osobnostné zmeny. **Ak však budú odsúdení vystavení ponižujúcemu a násilnému zaobchádzaniu, resocializačné snahy môžu byť výrazne oslabené**. Preto považujeme za kľúčové, aby vedenie ústavu v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom ZVJS a ďalšími nadriadenými orgánmi zabezpečilo nielen odstránenie identifikovaných nedostatkov, ale aj **vytvorenie prostredia, ktoré podporuje zmysluplné trávenie času odsúdených a ich prípravu na riadny život po prepustení**.

V tejto správe sme identifikovali viacero problémov a odporúčame konkrétne opatrenia, ktoré by mohli prispieť k ich riešeniu. Veríme, že implementácia týchto odporúčaní pomôže zvýšiť ochranu práv osôb pozbavených slobody a zároveň zabezpečiť, aby sa výkon väzby a trestu odňatia slobody uskutočňoval v súlade s princípmi dôstojnosti a rešpektu. Sme pripravení pokračovať v dialógu s príslušnými orgánmi a podporovať ich úsilie o zlepšenie podmienok v ústave.

PREHĽAD ODPORÚČANÍ

ÚVV a ÚVTOS Košice

bezodkladne	<ul style="list-style-type: none"> • Dôkladne prešetriť všetky podozrenia zo zlého zaobchádzania s väznenými osobami, ktoré sú uvedené v tejto správe, a vyvodiť zodpovednosť voči príslušným osobám. • Písomné upozorniť zdravotnícky personál o potrebe profesionálneho a rešpektujúceho prístupu k odsúdeným a obvineným. <p>Odporúčania NPM Úradu komisára pre deti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mladistvým, ktorí vykonávajú disciplinárny trest umiestnenia do uzavretého oddielu, ponechať matrac aj počas dňa. • Umožniť návštevy mladistvých aj v poobedných termínoch.
do 3 mesiacov	<ul style="list-style-type: none"> • Zaviesť interné pravidlá týkajúce sa správania príslušníkov pri prehliadkach cieľ a zabezpečiť ich dôsledné monitorovanie. • Zaviesť mechanizmus na anonymné nahlasovanie prípadov násillia zo strany príslušníkov alebo spoluväzňov, aby sa eliminoval strach z odvetných opatrení.
do 6 mesiacov	<ul style="list-style-type: none"> • Zvýšiť dostupnosť posilňovne a športového vybavenia. • Vypracovať metodiku ako postupovať v prípade neprítomnosti zdravotníckeho personálu (počas víkendov a sviatkov) v prípade riešenia zdravotných ťažkostí, ktoré si nevyžadujú privolanie rýchlej zdravotnej pomoci. <p>Odporúčanie NPM Úradu komisára pre deti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zvážiť zabezpečenie terapeutickej miestnosti, pre lepšiu adaptáciu a psychologické výsledky s umiestnenými mladistvými.
do 9 mesiacov	<ul style="list-style-type: none"> • Poskytnúť všetkým odsúdeným uzamykateľné skrinky alebo zámky na skrinky na ich osobné veci, aby sa znížil počet krádeží a s tým súvisiacich konfliktov. • Zabezpečiť dostatok stoličiek a podnetnejšie prostredie v kultúrnych miestnostiach, aby sa zvýšila ich funkčnosť a prínos pre odsúdených.

do 12 mesiacov	<ul style="list-style-type: none"> • Zabezpečiť rovnomerné vybavenie všetkých vychádzkových dvorcov športovými a cvičebnými pomôckami, aby mali všetci odsúdení a obvinení rovnaké možnosti na aktívne trávenie času počas vychádzok.
priebežne	<ul style="list-style-type: none"> • Zefektívniť interné šetrenia prípadov zlého zaobchádzania s väznenými osobami, najmä na dotknutých oddieloch, a to napríklad zavedením pravidelných kontrol a auditov zameraných na dodržiavanie predpisov a štandardov zaobchádzania s väznenými osobami. • Zdôrazňovať príslušníkom význam a dodržiavanie Etického kódexu príslušníka a zamestnanca Zboru väzenskej a justičnej stráže. • Organizovať vzdelávanie pre príslušníkov zamerané na prácu so zraniteľnými skupinami, vrátane osôb pochádzajúcich zo sociálne marginalizovaných komunít, a na pochopenie ich špecifických potrieb a ich sociálneho zázemia. • Zahnúť do vzdelávania tematiku ľudských práv a dôstojného zaobchádzania s väznenými osobami. • Umožniť aj odsúdeným na OŠZ vykonávať práce prispôsobené ich schopnostiam. • Zrušiť kolektívne tresty, ktoré neprimerane postihujú všetkých odsúdených bez ohľadu na ich individuálnu zodpovednosť, a nahradiť ich adresnými opatreniami. • Posilniť na oddieloch, kde je zvýšená miera konfliktov medzi odsúdenými dozor príslušníkov. • Zaviesť pravidelné organizované aktivity, ako sú športové činnosti, vzdelávacie kurzy, tvorivé dielne či kultúrne programy, ktoré by mohli pomôcť odsúdeným zmysluplne tráviť čas, a to s ohľadom na možnosti jednotlivých odsúdených. • Vytvoriť špecifické programy pre mladistvých zamerané na vzdelávanie a sociálne zručnosti, ktoré by im pomohli zmysluplne tráviť čas. • Umožniť vychádzky pre odsúdených a obvinených aj v nepriaznivom počasí. • Zaviesť možnosť ústneho podania, resp. spísania sťažnosti pre odsúdených, ktorí nevedia čítať alebo písať. • Zlepšiť komunikáciu s odsúdenými a obvinenými o ich právach a možnostiach podania sťažností. • Zabezpečiť, aby pošta pre prokurátora nebola vyberaná príslušníkmi či zamestnancami ústavu. • Zvážiť zvýšenie frekvencie sprchovania počas letných mesiacov a povoliť letné oblečenie. • Zabezpečiť pravidelné vetranie a údržbu priestorov, najmä v celách s obmedzenou cirkuláciou vzduchu. • Pravidelne informovať odsúdených a obvinených o možnosti požiadať o povolenie na používanie ventilátora, najmä počas letných mesiacov.

- Urýchliť proces odstraňovania plastových krytov na oknách, aby sa zlepšila ventilácia a celkový komfort na celách.

Generálne riaditeľstvo ZVJS

<p>bezodkladne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zabezpečiť telové kamery pre príslušníkov v ústave Košice najmä na monitorovanie prehliadok ciel, eskort, zásahov a pri práci na oddiele špecializovaného zaobchádzania, výkonu väzby mladistvých a ďalších rizikových situáciách, kde dochádza k interakciám so zraniteľnými osobami. • Zabezpečiť telové kamery v ZVJS: Zaviesť povinné používanie telových kamier príslušníkmi väzenskej služby vo vybraných situáciách s cieľom zvýšiť transparentnosť, podporiť zodpovednosť a eliminovať riziko zlého zaobchádzania.
<p>do 6 mesiacov</p>	<ul style="list-style-type: none"> • V internom predpise ukotviť vykonávanie dôkladných osobných prehliadok dvojkrokovou metódou. • Zabezpečiť, aby bola potreba prítomnosti príslušníkov pri zdravotných vyšetreniach vo všetkých ústavoch na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody individuálne vyhodnocovaná. Ak lekár alebo iný zdravotnícky pracovník požaduje prítomnosť príslušníka, táto požiadavka by mala byť zaznamenaná napríklad prostredníctvom úradného záznamu, ktorý potvrdí zdravotnícky pracovník svojím podpisom. • Ak je nevyhnutná prítomnosť príslušníkov pri vyšetrení, zabezpečiť súkromie osôb obmedzených na slobode. Toto opatrenie možno doceliť napríklad použitím prostriedkov na zamedzenie zvuku či inými alternatívnymi riešeniami, ktoré ponechávame na zvážení GR ZVJS. Pri ošetrovaniach zabezpečiť, aby príslušník nebol prítomný v priamom dohľade, pokiaľ to nenarušuje bezpečnosť alebo iné legitímne dôvody.

Ministerstvo spravodlivosti SR

do 9 mesiacov

- Prehodnotiť právnu úpravu týkajúcu sa vplyvu disciplinárnych trestov na zaradenie mladistvých do zmierneného režimu tak, aby sa umožnilo flexibilnejšie posudzovanie ich správania a podpora pozitívnych zmien. Zvážiť zavedenie možnosti skrátenia času potrebného na zahladenie trestu pri preukázanom zlepšení správania mladistvého.

Odporúčanie NPM Úradu komisára pre deti:

- V spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR zabezpečiť plynulý prechod mladistvých po ukončení väzby do zariadení ústavnej starostlivosti, ako sú reedukačné centrá, a to buď interným predpisom alebo doplnením relevantnej právnej úpravy.

